

VRTNAR.

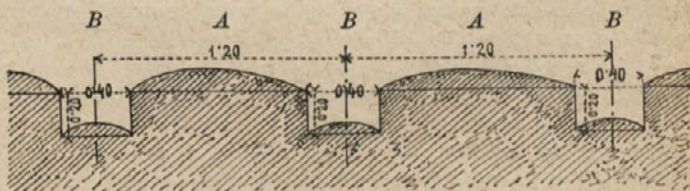
List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh in za sadjarstvo.

Št. 23. V Ljubljani, 15. decembra 1893. Letnik VI.

Pridelovanje špargljev.

Danes je znanih več načinov, po katerih vzgajajo šparglje, najpriporočljivejši pa je oni, katerega se drži Obreht (Obrecht), pridelovalec špargljev v Alzaciji. Obreht je pri špargljih dosegel velike vspehe in je vzgojil izborno vrsto, katero imenuje „Obrehtov orjaški špargelj“. Ker je ta način res priporočila vreden, popisati ga hočemo v nastopnih vrsticah prav na kratko.

Šparglju najbolj ugaja srednje zvezna ilovnopeščena ali peščenoilovna rahla zemlja, ki v zgornjih plasteh ni prevlačna. Kdor sadi le malo špargljev, pripravi lahko vsako zemljo, da je dobra, kdor pa jih sadi mnogo, stalo bi izboljšanje preveč. Sicer pa se pridelovanje špargljev v veliki meri priporoča le tod, koder imajo prikladno zemljo. Koder imajo po vrtilih zvezno zemljo, lahko jo izboljšajo, če ji primešajo peska, apnenčevega gruščca, žaganja, pepela ali drugih takih reči; lahka zemlje pa se izboljša z govejim ali prasičjim gnojem. Špargelj porabi jako mnogo gnoja, ki pa mora biti seveda tak, da ga lahko užije. Treba je torej skrbeti zanj. Potem špargljišče ne sme biti plevelno. Zato je dobro, če se pred zasaditvijo špargljev na dotičnem prostoru prej eno ali dve leti pridelujejo okopavine. Špargelj zahteva močno zemljo, v kateri vsaj uže 10—20 let ni rastel. Prav pripravi za špargljišča so preorani travniki ali pa deteljšča, toda tudi tukaj je treba leto pred zasaditvijo pridelovati kako okopavino. Šparglji se zasajajo

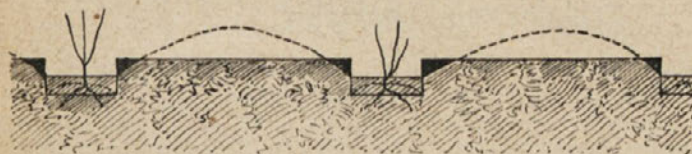
Podoba 41.

vedno spomladi, nikdar pozno jeseni; pač pa jim je zemljo treba pripraviti uže prejšnje leto meseca septembra. Tiste snovi, s katerimi hočemo izboljšati zemljo, raztrosimo po tleh, in ravno tako tudi podelanega gnoja ali sploh gnojila, katera mislimo rabiti. Množina jim je odvisna od kakovosti zemlje. Potem zemljo 35 do 45 cm globoko preorjemo ali prekopljemo, pri čemer se vse snovi dobro pomešajo med prst. Čez zimo se prst zgodi in spomladi jo povlečemo z brano. Na to se svet razdeli in pripravi, kakor kaže podoba 41.

Špargljeve vrste se zaznamujejo na 120 cm in tamkaj se napravijo jarki po 40 cm široki in 20 cm globoki. Sreda prvega jarka naj bo 60 cm od kraja Zemljo iz jarkov zmečemo med nje (A nad črto v pod. 41.). V jarke nasadimo po 1 m vsaksebi lesenih palic tako, da mole še 10—25 cm nad zemeljsko po-

vršino. Te palice zaznamujejo mesta, kam naj sadimo šparglje. To pa je treba zato, da so sadike vsajene v pravih razdaljah, da imajo dosti prostora, torej dosti zraka in svetlobe. K vsaki palici se naspe z motiko nekaj perišč rahle zemlje, narede se kupčki (B v pod. 41.) in nanje se polože špargljeve sadike. Tem se varno razprostro korenike in zasujejo z rahlo zemljo, k večemu 6—8 cm na debelo. Špargljeve korenike je treba skrbno izbrati. Obreht pravi, da naj se sade le šparglji najboljših vrst, kateri se vzgoje iz semena 6—12letnih rastlin. Tako seme daje namreč same lepe sadike. Vrsta špargljeva je rorej v prvi vrsti merodajna, velikost sadik še le v drugi.

Najboljše so srednjevelike sadike, ki nimajo mnogo, pač pa velika in dobro razvita očesa. Enoletne rastline so boljše nego dveletne, dveletne boljše nego triletne, če so le krepko razvite. Kadar so korenike vsajene, nasuje se zemlja v jarke med kupčke, da se poravna. Vsaka sadika leži sedaj 5—8 cm nad jarkovim dnom in je pokrita z zemljo 6—8 cm (glej podoba 42.; črno zaznamovani vogli

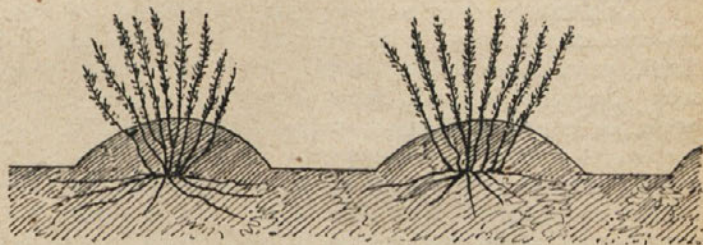

Podoba 42.

se pokopljejo). Palice ostanejo v zemlji ter prva leta nanje privezujemo vzrastle šparglje. To pa je treba storiti, ker šparglji zrastejo po 60—80 cm visoko in ker so tenki in jih korenine le slabo drže v zemlji, polegli bi, ali pa bi jih poškodoval veter. Špargljevo zelišče pa moramo v začetku na vsak način pustiti, da se krepko razvije ter pripravi korenikom veliko zalogo redilnih snovi, sicer bi nam pozneje ne mogle roditi mnogo špargljev. Če pa je rastlina rahlo privezana na palico, ne zgodi se ji nič. Zemljo je večkrat treba okopati in opleti, druge rastline naj se pa ne sade vmes. Po leti se šparglji v suhem vremenu osujejo z zemljo med jarki. Najbrž se bo uže prvo leto pokazala špargljeva muha, kateri je takoj treba napovedati boj. Rilčkarji se otrešajo dopoldne. Pod rastline se razprostro rjuhe, na katere se na lahko otresejo hrostki. Škodljivce je seveda treba pokončati. Ko jeseni poneha rast, poreže se špargljevo zelišče kakih 20 cm nad zemljo in se požge, najbolje kar na mestu. Potem se zemlja prav skrbno 30—40 cm globoko prerahlja. Pri tem pa je iznad rastlin treba odkopati toliko prsti, da so pokrite še kake 3—4 cm na debelo. Potem se povrhu natrosi starega podelanega gnoja, kateri se pokrije z nekoliko zemlje. Nikdar pa ne smemo devati gnoja kar na rastlino, sicer nam rastlina segnuje. Če se kakšna rastlina ne prime, treba jo je prihodnjo pomlad nadomestiti in je to treba zaznamovati na palici. Na šparglje se naspe toliko prsti, do so pokriti blizu 6 cm na debelo; obdelujejo se pa ravno tako, kakor prej.

Drugo jesen se rastlinam prirežejo stebila 12—14 cm nad zemljo, prst se odstrani iznad korenin, kakor prvo jesen; krepkim rastlinam se pobere palice, potem pa se pognoji s starim gnojem ali z mešancem ter zopet pokrije 2—5 cm na debelo s prstjo. Tretjo pomlad je zopet treba zemljo zrahljati (prekopati). Potem se na mlajše rastline naspe prsti 8—10 cm na debelo, na tiste pa, ki bodo uže to leto dajale špargljev, 15—18 cm na debelo, kakor osipljemo krompir. Pri tej priliki poruje se tudi suho zelišče. Prvi šparglji, ki pribodejo iz zemlje, se lahko porabijo. Po tem, ali kdo hoče bledih ali zelenih špargljev, ravna se tudi pridelovanje. Beli ostanejo šparglji, če se potrgajo, predno se prikažejo iz zemlje, na prostem pa pozelené. Z roko se odstrani zemlja globoko doli proti korenkam, od koder rastejo šparglji, kazalec in sredinec se postavitva za izrastek, palec pa prédenj in se odlomi, da se prav malo rani. Ta način je celo boljši,

nego rezanje špargljev; rastlina se hitro preišče in mladi izrastki se ne poškodujejo. Z nožem pa se to lahko zgodi in rastlina potem kaj rada začne gniti. Pri velikih nasadih prav dobro služi motika, s katero je pa vendar treba prav varno ravnati, da se ne poškodujejo mladi poganjki. Več kakor dveh ali treh špargljev prvo leto ne smemo utrpati, podsajenim rastlinam pa niti teh ne, ampak, kadar jim zelišče doraste 40—50 cm visoko, priveže se na palice. Okopavati in pleti je treba vedno. Tiste rastline, ki so nam uže dale špargljev, osujemo četrto pomlad 25 cm visoko, slabše rastline pa 15 cm. Od prvih lahko trgamo šparglje 3—4 tedne, od drugih k večemu vsakih 14 dni enega, od slabih pa nič. Kadar se četrto leto delajo kupčeki (pri osipanju) porabi se za dve vrsti zemlja s prostora med njima, tako da se

Podoba 43.

porabi vsa prst z vsakega drugega vmesnega prostora, na pr. s 1., 3., 5. itd., z 2., 4., 6. itd., pa nič. Potem se po teh prostorih potrosi nekoliko gnoja, najbolje zelo slamnega, po katerem se hodi, kadar je treba lomiti šparglje. Po trgatvi pa se tudi ta gnoj pokrije s prstjo. Kadar se porežejo stebela, naredo se s prstjo, katero spomladi vzamemo s kupčkov, zopet novi kupčeki, tisti pa, katerih nismo razgrebli, se pa okopljejo. Potem se šparglji, kakor je uže znano, nekoliko odgrebo in pognoje. Peto leto se kupčeki naredo 25—30 cm visoki in zato se porabi prst tistih vmesnih prostorov, s katerih se ni porabila uže prejšnje leto. Tudi ti prostori se pognoje s slavnim gnojem, po katerem ob trgatvi hodimo, druga dela pa so ravno taka, kakor prejšnje leto. Podoba 43. nam kaže špargljev nasad v petem letu. Kupčeki so vsako leto nekoliko širji, vendar jih ne delamo večih, nego 30 cm visoke. Kadar se porabi vsa prst, pognoje se vmesni prostori vsako leto nekoliko, po trgatvi pa se ta gnoj pokrije s prstjo. Da šparglje sadimo v jarke, vzrok je to da imamo pozneje dosti zemlje, kadar rastline osipljemo. Osipljemo pa zato, da dobimo dolgih špargljev. Jeseni pa prst zato odkopavamo raz rastline, da preprečimo, da ne začno prehitro rasti in da ne začno gniti. Tudi pri tej priliki najlaže gnojimo. Podkopavanje mnogo gnoja v spodnjo plast pa so sedaj popolnoma zavrgli, ker se gnojenje s strani ali od vrha sponaša popolnoma povoljno.

Vrtnarske raznoterosti.

Cepljenje drevesec na stalnem mestu po zimi. Do zdaj smo cepili drevesca na stalnem mestu navadno spomladi, malo pred začetkom pomladne rasti. Znameniti francoski sadjar Gošé pa je začel požlahtnjevati uže po zimi, konci januarija ter nadaljeval cel februarij, in izkušnja je pokazala, da so ti čepiči lepše pognali nego spomladanski. To imá veliko vrednost pa še zato, ker vrtnar meseca januarija, februarija in v prvi polovici marcija nima posebnega dela, pač pa pozneje. Ako pa v teh mesecih požlahtni svoje divjake, porabi prav koristno prosti čas ter s tem še toliko bolje opravi svoje delo. Naši sadjarji torej lahko takoj začnejo cepiti svoje divjake ali precepeljvati ona drevesa, ki jim ne dajejo dobrih sadnih vrst.

Režnja cepičev. Cepiče moramo rezati predno nastpi toplo vreme, ker sicer postanejo mladike sočne. Taki cepiči se potem slabo primejo in se sploh slabo razvijajo. Najboljši čas za režnjo cepičev je v januariji in februariji, pa tudi še v pričetku marcija. Cepiče je jemati le od zdravih krepkih dreves, ki dobro rode. Za cepiče pa izberimo krepke mladike od preteklega leta, ki so dobro dozorele ter imajo popolno razvite pope. Slabo razviti cepiči in cepiči od slabotnih dreves niso dosti prida. Cepiče je treba hraniti v hladno klet; najbolje storimo, če jih povežemo v butarice, katere postavimo v vlažen pesek.

Jablana potrebuje za dobro rast prav globoke, rodovitne in vodo propuščajooe prodorne zemlje; tako n. pr. raste in rodi jablana prav dobro na srednje težki ilovni, pa tudi na glinasti zemlji, če le ni pretežka in če ima zadosti apna v sebi. Na revni in pusti zemlji jablana ne uspeva. Peščena zemlja ji le tedaj ugaja, če je zadosti vlažna v spodnji plasti, da ne trpi suše, in če jo pravilno gnojimo, Z zastajajočo vodo napojena zemlja ni za jablano, istotako tudi ne šotna zemlja. Jablano je saditi po odprtih legah. Vlažne, vglobljene in zaprte lege ji nikakor ne prijaajo. V takih legah mladje večkrat pozebe, ker premalo dozori. Za nasaditev jablan so severozapadne in celo severne lege po brdih primerne in priporočljive, ker tod drevesa bolj rodé zaradi večje vlažnosti po teh legah, kakor tudi zaradi tega, ker cvetje zaradi poznejšega brstenja in počasnejšega razvoja redko kdaj pozebe. Celó 500—700 metrov visoke lege so dobre za jablano, če so le zavarovane pred mrzlimi vetrovi.

Da kumare v oetu ne splesnijo, svetuje „Landw. Anzeig.“, naj se dene posodo, kjer so kumare, v cunji do 2 lota semena črne gorušice.

Kadar je vrtna zemlja vsled gnoja premočna (pregnojna), tedaj zelenjad ne uspeva več dobro, ter pravimo, da rastline noré. Ako z gnojenjem ponehamo, odpravimo to nepriliko, seveda počasi v enem ali dveh letih, vender poprej, ako prekopljemo zemljo globoko, da pride spodnja plast na vrh, in ako potem le po pameti gnojimo. Globoko prekopavanje je pa vrtu i tako zelo koristno.

Dloja ali mačja meta je po „Woch. z B. des Gartenbaues“ dobra zoper božjast. Bolniku se da vode, v koji smo meto kuhali, piti, ali pa mu držimo rastlino pod nos, da duha njen hudi duh. Tudi zoper glavobol jo priporočajo.

Marellice, breskve in drugo tako drevje, ki zgodaj obzeleni ter so mu vsled tega nevarni spomladanjski mrazovi, obvaruješ, ako zaprečiš, da se prezedaj ne vzbudi rast. To pa dosežeš najprosteje tako, ako naspeš okoli drevesa na mrzla tla snega ter ga pokriješ z listjem ali slamo, da ga ne more solnce prehitro raztopiti. Ker se zemlja, v kateri raste drevo, ne more zgreti, zatorej se tudi rast ne more oživiti.

Presejan premogov pepel nima skoraj nič gnojilne vrednosti, vender ga lahko rabimo z uspehom za vrtnarstvo, ako je težka, ilovnata zemlja. V taki zemlji namreč zelo nerado kali seme, ker zemlja je mrzla in zato precej slaba za vrtnarstvo. Ako pa sejemo ua tako zemljo kako seme in ga ne podvlečemo, ampak pokrijemo s presejanim premogovim pepelom, tedaj bode seme pravilno kalilo, in zemlja se boče v mnogih drugih obzirih fizikalno zboljšala.

Jabolka in hruške lahko razpošiljamo tudi ob hudem mrazu, ako jih denemo v sod ali zaboj in tega v drugega večega. Prazni prostor med obema napolnimo z rezanico, plevami ali s čim drugim takim.